տանգաւոր է. Ճշմարտութիւնը ժողովրդեան յայտնել. այլ պէտք է իր կը բնական հաւատալեաց խնայել, նը մանապէս կան պարագաներ որ ռամկաց նախապաշարմունք պահել պարտք մի է։ Այսպէս առ նախին ամենեն բարձր փիլիսոփայութիւն սխալանաց թոյլտուութիւն կընէր, մանաւանդ թէ կ'ուսուցանէր։

Հաբրահամ-Ալեքսանդրիան այս մտածմունքը նախնի ժողովրդեան մահուան վճիռն էր, Պղատոն լաւ ըմբռնած էր թէ ցունաստանի կրթութիւն և կրօնքը ստութեան վրայ հիմնուած էր, և հարկ էր ճշմարտութեան առաջին յայտնութեան դէմ փչիլ և անհեռիլ։ Ընդհակառակն Յիսուսի Քրիստոսի վարդապետութիւնը իր էութեան մէջ կատարեալ է, ստութիւնը 'ի վեր կը հանէ. նախապաշարմունքը կը փարատէ, և մեր կուրութեամբ շրջապատեալ աւելորդապաշտութիւնքը կը հարուածէ զմեզ մեր նախնական մաքրութեան և ամբծութեան կը վերադարձնէ, երկրային ցնցոտիներէն ըզմեզ կը մերկացնէ միով բանիւ բոլոր ժողովրդեան վրայ կեանք և լոյս կը սրփռէ ըստ երկնային բանին Յիսուսի Քրիստոսի «ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԶՁԵԶ ՊԻՏԻ ԱԶԱՏԷ»։

Էմմէ Մարիէն Թարգ.

Զաքար Մ. Համբարձումեան,

Ռ-խպաար։ Յերուսաղէմ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ 11.)

Այս կուռքերու ձեւերը անթիւ են, ոմանք արձանի ձեւ ունին, գլուխ գազանի, ականջ մարդոյ, բերան թռչնոյ, ձեռք մարդոյ, աչք եզան, մարմին մարդոյ, ոտքեր ոնտանոյ, կամ մարդոյ, պորտ գետի կը նմանի, ուրիկ գետաբէն ջուրերը կը վազեն։

Ոմանց գլուխ օրիորդի, դէմք թռչնոյ, երկոյն կտուց ունին և բերնէն օձ կ'ելլէ, և շատ մը աչքեր ունին, շատ ձեռք և շատ ականջք, այսպէս ալ շատ մը ոտքեր ունին։

Ոմանք կատարեալ կերպով օրիորդի մը պատկեր կը կրեն։

Ոմանք խառն առն և կնոջ պատկեր, ոմանց գլուխ եզան, դէմք մարդոյ, մարմին գազանի, իսկ երեսը խաստառ ծածկեալ։ Վերջապէս անթիւ են կուռքերու պատկերները և տեսակները և ըստ հաճոյս կը կերտեն և կը պաշտեն։

Պրմատանու մէջ փոքր կղզի մը կայ, ուր շատ մը բրգունք եւ կռատուններ կան։ Մանաւանդ Պկան անուանուած տեղւոյն կռատունը ոլորուն մէջ կը բնակէին քուրմ պատգամաւորները։

Կը պատմուի ասոնց վրայոք թէ առաջին ժամանակները երբ Հնդկաց թագաւորները 'ի գահ կը բարձրանային, պատգամ կը հարցուներին թէ՝ «Եթէ մեր թագաւորանիստ քաղաքի մէջ բնակիմք, մեզ լաւ կը լինի թէ վատ» ասոր 'ի պատասխանի պատգամ կ'ընդունէին մեծ մասամբ՝ թէ վատ կը լինի։ Այս պատգամէն վախնալով շատ թագաւորներ քաղաքները կը ձգէին ժողովուրդն առնելով կ'ելլ-

digitised by A.R.A.R.@

թային ուրիշ տեղ, նորէն քաղաք կը շինեին կը բնակէին, իրենց նախնի քաղաքը աւերակաց կոյտ կը դառնար։

Այժմեան Հնդիկ կռապաշտները իրենց մեհեաններու մէջ փողով եւ թմբկով և ուրիշ տեսակ տեսակ քնարներով կը կատարեն իրենց պաշտամունքները։

Երգերու եղանակները մեծ մասամբ մի եղանակ է, երեսի վրայ կուռքի առջեւը ինկած երկրպագութիւն կ'ընեն և երկար ժամանակ գիտնամած երեսի վրայ կը մնան։

Թիաս ջերմեռանդ են և անմռունջ երկու ձեռք իրարու մոծուցմամբ, հայցուածներ և խնդրուածներ կ'ընեն, և իւրաքանչիւր աւուր համար զատ զատ ներկեր ունին, որով կը ներկուին, ոմանք 'ի ճակատ, ոմանք 'ի կուրծք, ոմանք ականջները, ոմանք բազուկները կը գծեն, ոմանք ոտքերը, ոմանք զգայարանքները, և ոմանք անբաղջ մարմինը։

Այսպիսի արարողութեանց մէջ, սոցա աղանդները բազմատեսակ են, ոմանք իրենց պարանոցը մաներ համրիչներ կը կրեն։ Եւ այն համրիչները միայն Քրմապետները կրնան շնորհել, զորս շատ զգուշութեամբ եւ պատուով կը պահեն։

Ոմանք իրենց գլուխները այլ եւ այլ ձեւով գերծել կուտան և տեղ տեղ ծամ ձգելով, ոմանք միանակ գագաթն կ'ածիլեն, ոմանք միանակ գագաթն չեն ածիլեր։ Ոմանք գագաթն միւսեւ ցձակատն, և երկու ականջներու վրայ կամարանման մազ կը թողուն։

Այս ժողովուրդը այս սովորութիւնները շատ խստիւ կը պահէ։

Սինէացոց այսինքն Զինացոց կրօնք
Եւ նոցա կռապաշտութիւնը։

Զինացիք երկրպագութիւն կ'ընեն կուռց, պատկերաց, իրենց նախնի կայսերաց, և ուրիշ շատ ընչին իրաց, և այլ և այլ անուններ կուտան իրենց աստուածներուն։ Ինչպէս յարեւելից յարեւմուտից հիւսիս և հարաւոյ աստուածները. միջերկրային լեռներու աստուածները, հնացած աստուածները, և այս աստուածներուն գալստեան և համբարձման օրերը նուէրներ կը մատուցանեն։

Զինացիք միշտ և ուրիշ կենդանիներ ալ կը պաշտեն։

Այսպէս ալ ճոխութեան, գինւոյ, գիտութեան, երջանկութեան, երկրի, ցորենոյ, մանկանց ծաղկի, որոտման, մարդոյ, հրոյ, հարաւային և հիւսիսային ծովու, հարաւային բեւեռի, հիւանեերու և այլն աստուածներ ունին։ Նաև երկնից թագուհի աստուած ունին։ Ամէնք ամենքը զարդարելով կուռանց մէջ դրած կը պաշտեն եւ մեծ հանդէսներով ոճն կը կատարեն, նոցա անուան յիշատակի համար։

Զինացիք սգեպաշտութիւն եւս ունին, սքա երբեմն կը կասկածեն թէ իրենց տան մէջ սատանայ կայ, ուստի վառօդով պայթուցիկներ կը նետեն սատանայներ հալածելու համար։

Զինացիք կը հաւատան թէ երկրի տակը եօթանասուն երկու գաւառներ կայ, որոց առաջինը քաւարան կը կոչուի. ուր թեթեւ յանցանք ունեցողները կը սրբուին, իսկ 'ի ստորին գաւառները գնացողներուն ամենեին փրկութիւն չի կայ, և անոնց պատիժը յաւիտենական հուրն է։

Նաև կը հաւատան թէ յերկինս երեսուն և վեց գաւառ կայ, որոց մեկուն մէջ կը բնակին բարեգործներու հոգիները յաւիտենականապէս երջանիկ։

Զինացւոց Քուրմերը լայն և երկայն

digitised by A.R.A.R.@

զգեստներ կը զգենուն, գլուխներն կ'ածիլեն, և չեն ամուսնանար։

Սոցա կերակուրները ընդեղէն է, և բանջարեղէն, ոգելի ըմպելիները սոցա համար խստիւ արգիլուած է։

Սոցա Քուրմերը մեհեաններու մէջ դիցապաշտութեան ժամանակ երկայն վերարկու մը կը հագնին, զանգերով և ծնծղաներով, երբեմն եղանակաւոր ձայնիւ և երբեմն թիւ առանց եղանակի կը երգեն։

Խնկերու ամանները սեղաններու առջևը դրուած է շարունակ ծխանելիներ կը ծխեն։

Չինացիք փոքր հասակի մէջ կ'ամուսնանան և բազմակին են։

Սոցա ննջեցելոց յուղարկաւորութեան հանդէսը ճիշդ Պրմաց հանդէսին կը նմանի։

Ռանգունոյ կռատունն և նորա զարդերը։

Սոյն կռատան անունն է Երից միացեալ, որ շատ ընդարձակ է բլրակի մը վրայ։ Սոյն կռատան առաստաղէն ոսկեպատեալ փայտեայ ձուկ մը կախուած է։ Քուրմերու բնակութիւնը շատ գեղեցիկ շինուած է և զանազան զարդերով զարդարուած, բաքանչելի են քանդակները, մանաւանդ թռչնոց և կենդանեաց պատկերները։ Կռատան մէջ միշապագլուխ կենդանի մը նկարուած է իբրև պահապան կռատան։ Այսպէս ալ յաջմէ և յահեկէ մէկ մէկ հրեշտակներ, որոց ձեռք մէկ մէկ փող։ Եւ ուրիշ մարդաձև կենդանիներ, ծաղիկներ, և միշայները նկարագրուած են։ Մոմավաճառք զանազան ծխանելիներ և ոսկեզօծ տախտակներ կը վաճառեն, զորս ժողովուրդ գնելով կուռքերուն կը նուիրեն։

Նուիրատուութեան ժամանակն երբ կը հասնի, նուիրեալ ընկուհի պատամի երկաթեայ կռան 'ի ձեռին, ձողէ մը կախուած տախտակին զարնելով ժողովուրդն յուխտ և երկրպագութիւն կը հրաւիրէ, որք իրենց նուէրները տանելով իրենց պաշտամունքները կը կատարեն։

Շատ մը ընկուհիներ կան սոյն կռատան մէջ որք տաճարը և ուրիշ սենեակները մաքրելու աւելու պաշտօնը ունին, անթիւ կուռքեր կան կռատան մէջ. իսկ մեծ կուռքը ուրիշ զատ սենեակի մը մէջ դրուած է, որուն բոլորտիք շրջապատած են այլ և այլ հասակաւ սպիտակազգեստ մարդիկ, որք կը ծառայեն կուռքին։

Սոյն մարդկանց մեծերը նստած, իսկ փոքրերը ոտքի վրայ կեցած են, և մեծ աստուծոյն առջևը շարունակ խունկ կը ծխեն, և անուշահոտ ծաղիկներ կը նուիրեն։

Այս կռատան մէջ երկու մեծ զարմանալի զանգերը կան, որոց կէսէն աւելի ոսկի է, 32 թիզ բարձրութիւն ունի, շրթանց շրջապատը 64 թիզ է, թանձրութիւն մէկ թիզ։ Աւանդութեամբ կը պատմուի թէ, երբ թագաւորի հրամանաւ այս զանգերը կը ձուլէին, ժողովուրդն եւս մասնակցելու համար իրենց ոսկի և արծաթ զարդերը հալոցին տարած ձուլարանի մէջ ձգած են։ Այս զանգերն ալ կը յարգեն, և կ'աղօթեն սոցա առջևը։

Թէ այր և թէ կին ամբողջութիւն ունին երբ զանգին կը մօտենան երկուքար առնելով գետնէն, մինն զարկեալ գետին կը նետեն, իսկ միւսը զանգին կը զարնեն, և այս արարողութիւնը երեք անգամ կրկնելէն վերջը կը մօտենան իրենց պաշտօնը կը մատուցանեն։

digitised by A.R.A.R.@

Այս ժողովուրդը իրենց մեռելնե-
րը չեն այրեր, այլ կը թաղեն։

Կռապաշտները սովորութիւն ու-
նին իրենց կուռքերը հանդէսով շրջե-
ցուցանելով տօն կատարել, եւ այս
տօնին կ'ըսուի Պուրուաքի Բուձոյ։

Հանդէսի չի սկսած բոլոր փողոց-
ները մաքրել կուտան և ջուր կը սրս-
կեն փոշիները նստեցունելու համար,
որպէս զի իրենց գեղեցիկ զարդերը չը
փչանան, և հանդէսի գեղեցկութիւնն
չը նսեմանայ։

Հանդէսը կը սկսի հետեւեալ եղա-
նակաւ։ Նախ չորս հարիւրի չափ մար-
դիկ իբրեւ Թիկնապահ Անգղիացւոց
զօրաց զգեստով և երկար գլխարկնե-
րով կը պատրաստուին, որոց ճակատ-
ները մէկ մէկ ոսկեզօծ ծաղիկներ կա-
նանչ ու ծիրանագոյն փետուրներով
զարդարուած, եւ սմանք 'կարմիր ու
երկայն զգեստներ հագած, որոց թիւն
դարձեալ չորս հարիւրի կը հասնի,
սոքա ալ դրօշակակիրներն են։

Ջատ խումբ մի եւս երաժշտական-
ներ որոց գլուխները դարձեալ եր-
կայն գլխարկ եւ փետուրներ որք սե-
ղական սովորութեան համեմատ թմբ-
բուկներով երգելով եւ կոց նուիր-
եալները հետեւնին կուգան։

Հանդիսատես ժողովուրդը խուռն
բազմութեամբ յաջմէ և յահեկէ պատ-
կառանօք կանգնած կը դիտեն։ Հան-
դէսին առաջէն կ'երթան կեղծ զօրա-
կանաց խումբ մի արծաթեայ տէկ 'ի
ձեռին, եւ սոցա մէջ տեղէն ուրիշ
բազմանուէր ժողովուրդը, որք ոսկէ-
թելիւ հիւսուած արկանելիներով ձի-
աւորներու ետեւէն գոյն զգոյն դրօ-
շակներով կուգան։

Սոցա ետեւէն հրացանակիր կեղծ
զինուորները, որոց հրացանները բե-
հեզեայ կարմրագոյն թաւշեայ ծած-
կոցներով զարդարուած են։ Ասոնց ե-
տեւէն աւելի գեղեցիկ արկանելի առ-
նող ազնուական փոքր երախաներու
խումբը կուգայ որք մեծահարուստ
զարդերով և պատուական քարերով
զարդարուած են, պարանոցներէն ոս-
կի շղթաներ մարգարտեայ հիւսուած-
ներ, և ականակուռ զարդեր կախած։
'ի ձի նստած սպասաւորներն ալ յաջ
մէ և յահեկէ պարաւեալ կ'ընթանան։

Ոմանք ալ զարդարուն փոքր կառք
նստած մարդիկ կը քաշեն և առաջնե-
րէն արծաթեայ գաւազանակիր պա-
հանորդներ կ'երթան։

Սոցա ետեւէն կուգայ խոնարհ
կառքի մը վրայ նստած արծաթապատ
կաթողիկէիւ շինուած մը, որուն մէջ
նստած են կռատան նուիրուած փո-
ղերու և թմբուկներու հնչողները։

Ասոնց ետեւէն երեք աստիճան
ունեցող քառակուսի արծաթեայ սե-
ղան մը չորս սեան վրայ հաստատուած։
Այս սեղանը Բագնին նուիրուած է,
իբրեւ Ճրագի սեղան։

Այս սեղանի ետեւէն կուգան կառ-
քի մէջ նստած ազնուականները։ Սոցա
ետեւէն երկու աստիճան ունեցող
արծաթեայ կաթողիկէիւ Բագնի ծաղ-
կի ամանները, չորս լծակներով մար-
դիկ կը կրեն։

Սոցա ետեւէն դարձեալ դրօշակ-
ները և հասարակ թմբուկները և ժո-
ղովուրդները, որք սխեւէն աւելի
մեծութիւն ունեցող մարգարիտներ
և զմրուխտներ կը կախեն վիզերնին։

Ասոնց ետեւէն կ'երթան արծա-
թեայ գաւազանակիրները, որոց մէջ
դարձեալ խոնարհ կառքի մը վրայ նըս-
տած ծառաձեւ տունկ մը արծաթեայ
ափսէի մէջ, որուն տերեւներէն բո-
ժոժներ կախուած, իբրեւ ձայնատու
զոր մարդիկ լծակով կը տանին։

Որոց ետեւէն կրկին չորս հարիւրէն
աւելի գոյնզգոյն բեհեզեայ դրօշակնե-

digitised by A.R.A.R.@

ը Հանդիսի երկու կողմէն կ'երթան։ Սոցա ետեւէն փոքր մանուկներ, զորս իրենց ծնողները նուիրած են կուռքին, այն ազայոյ զարդերուն գնահատութիւնն շատ դժուար է, զի շատ հազուագետ զարդեր ունին, թէ նուիրեալները թէ հանդէսին ծառայողները և թէ հանդիսատես ժողովուրդը։

Սոցա ետեւէն դարձեալ գմբէթաձեւ կամթողիկէ մը ոսկով պատած, և գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարած են, որ լծակով կը տանին մարդիկ։ Որոց ետեւէն քառակուսի ամթոռ մը, որուն առաջէն երաժշտական խումբ մը, ոռոյա ետեւէն պարզ զգեստ առնող հարուստները, և ասոնց ետեւէն քնարահարները։ Յետոյ կուգայ որովայնախոս մը, որ գաւազանի մը միջոցաւ քնարները երգելու հրաման կուտայ։

Զկնի սորա փող 'ի ձեռին և պարկ վզէն կախուած քուրմը կուգայ, դրամ հաւաքելով։

Սորա ետեւէն երկու լծակաց վրայ արծաթով պատուած քառակուսի գմբէթաձեւ պատգարակ մը որուն չորս կողմէն երեքական սիւներու վրայ հաստատուած կամթողիկէներ կան, մարդու մը հասակէն աւելի բարձր, մէջ տեղէն եռակուսի ժողովեալ սրածայր լեռնակի պէս բարձրացած է, ոռուն վարէն մինչեւ ցվերին կատարը ատիճաններ հաստատուած են։

Այն բարձրութեան վրայ բազմած է Հնդիկ կռապաշտներու ատուածը զարդարած Հնդկայ հարստութեամբ ոսկով, արծաթով, եւ անգին քարերով, մանաւանդ այն ականակուռ ճաճանչը, որ նորա գլխոյն վրայ կը ծածանիր։

Այս կուռքը ոչ մարդու կը նմանի և ոչ անասնոյ. այն քուրմը որ դրամ կը հաւաքէ պարկ վզէն երբ դրամը կ'առնու, ուրիշ մեծ քուրմին ձեռքը շփելով ազդ կ'առնէ, նա ալ Բագնի ատիճանը պարգեւ տուողին համբուրել կուտայ։

Եւ նա ատիճանը համբուրելէն յետոյ գլուխն բանալով մեծ քուրմի ձեռքն եւս կը համբուրէ։

Այն մեծ ատուածոյն պաշտօնեայ քուրմերը սոցա բնակած տեղւոյն շրջապատը պաշարած հսկելով կ'երթան, որպէս զի օտարական մը չը մերձենայ իրենց ատուածոյն։ Նա և երկու կողմէն ճանճահալածներ կան, և անուշահոտ խունկեր ծխողներ։

Այս եղանակաւ Հնդիկ կռապաշտները իրենց մեծ ատուածոյն տօն կատարելով մի քանի անգամ կը շրջեցուցանեն քաղաքի և հրապարակներու մէջ թէ և հանդէսները իրարմէ տարբերութիւն ունին՝ քիչ շատ։ Այն հանդէսներուն օրինաւորապէս կը հսկեն Անգղիացի զօրականները անտեղութիւն եւ անկարգութիւն չի պատահելու համար։

digitised by A.R.A.R.@